

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора *Шапран Ольги Іллівни* на дисертацію *Іванової Вікторії Вікторівни* «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Ступінь актуальності обраної теми дослідження та її зв'язок із науковими темами і програмами. Одне з головних завдань сучасної освітньої політики України – кардинальна модернізація системи освіти, підвищення рівня її якості, оновлення змісту та форм організації, забезпечення взаємодії з міжнародною педагогічною громадою із питань обміну досвідом, запровадження перспективних педагогічних інновацій. Реформування освітньої галузі України відбувається із огляду на світовий досвід адаптації людини до життя та з урахуванням процесів глобалізації й інтернаціоналізації суспільства.

У кожній європейській країні історично склалася неповторна система підготовки кадрів, яку варто всебічно вивчати з метою визначення доцільності впровадження перспективних ідей у практику вітчизняної освітньої діяльності. З огляду на те, що Велика Британія є високорозвиненою країною, відкритою для позитивних нововведень, яка має унікальну національну самобутність, вивчення системи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що запропоновано В. В. Івановою, є особливо актуальним для України.

Вагомість дослідження підкреслюється ще й тим, що дисертацію виконано у відповідності до тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки» (РК № 0114U003166).

Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 13 від 28.12.2015 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 26.01.2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основною метою дослідження дисертантка обрала обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, окреслення перспектив творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в закладах вищої освіти України. Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено вісім завдань, що вибудовані в певній послідовності й конкретно сформульовані. Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження адекватні меті та завданням роботи. Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець ХХ – початок ХХІ століття, вибір нижньої і верхньої хронологічних меж – обґрунтовані. Концептуальні засади дослідження об'єднують чотири взаємопов'язані концепти (*методологічний, теоретичний, прогностичний, методичний*), що доповнюють один одного. Методологічну основу дослідження становлять положення сучасної філософії, психології, педагогіки щодо сутності підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії; фундаментальні теорії та ідеї різних галузей наукових знань, що відображені на філософському, загальнонауковому й конкретно-науковому рівнях.

Не викликає сумніву чітка структура дисертаційного дослідження, що складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Варто відзначити логічну, добре продуману архітектуру дисертаційної роботи. Розділи дисертації є логічно завершеними, взаємопов'язаними, вміщують висновки, котрі відповідають їх змісту. Вражає і джерельна база дослідження на різних етапах наукового пошуку –

612, із них – 265 зарубіжних (офіційні документи, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій, наукові праці).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. За результатами розв'язання наукової проблеми у дисертаційній роботі сформульовано низку теоретико-методологічних положень і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною, бо вперше проведено цілісний аналіз системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; обґрунтовано періоди становлення в розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві у форматі авторської періодизації; схарактеризовано концептуальні засади й досліджено структурну трансформацію дошкільної освіти; з'ясовано вплив євроінтеграційних процесів на професійну підготовку фахівців дошкільної освіти в різних країнах; описано зміст, форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; обґрунтовано методологічні підходи, концепції підготовки фахівця дошкільної освіти в британському досвіді, особливості впливу ідеології політичної влади на реформи системи освіти; проаналізовано професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; виконано порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України; виявлено подібні й відмінні характеристики в змісті та структурі навчальних планів і програм, підготовці педагогів-дошкільників у ЗВО Сполученого Королівства й України, аргументовано можливості використання продуктивних ідей британського досвіду для вдосконалення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні; окреслено перспективні напрями підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії в контексті інтеграції України до єдиного європейського освітнього простору.

Практичне значення дослідження полягає в окресленні орієнтирів використання найкращих британських практик для підготовки й підвищення кваліфікації кадрів дошкільної освіти України в авторському навчальному посібнику «Неперервна дошкільна освіта в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії»). Висновки повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи й впливають з її основних положень.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях, апробація дослідження. Результати наукового пошуку представлено в 41 публікації (39 – одноосібних), із них: 1 монографія; 1 навчальний посібник; 22 статті в наукових фахових виданнях України; 3 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях; 14 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій. Основні положення дослідження оприлюднено на 20 міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження В. В. Іванової є оригінальним авторським дослідженням.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми; сформульовано мету, об'єкт, предмет; визначено хронологічні та територіальні межі дослідження, його концепцію, методологічну й теоретичну основу, методи; розкрито наукову новизну, практичне значення дослідження; відображено відомості про особистий внесок здобувача, публікації та впровадження результатів наукового пошуку, структуру дисертації.

У першому розділі – «*Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії*» проаналізовано стан розроблення проблеми в науковій літературі, виокремлено методологічні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної

Ірландії, викладено концептуальні положення щодо підготовки фахівців дошкільної освіти в країні.

Здобувачкою на основі вивчення різних концепцій підготовки фахівців до роботи в закладах дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії визначено і охарактеризовано методологічні підходи дослідження: базові (*діалектичний, синергетичний, системний*); парадигмальні (*культурологічний, акмеологічний, аксіологічний, парадигмальний*); інструментальні (*компаративний, герменевтичний, інтервальний, параметричний, наративний, тезаурусний*).

У другому розділі *«Становлення й розвиток системи дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* обґрунтовано періоди розвитку дошкільної освіти (*перший* – із XVIII – до початку XIX ст. – зародження дошкільної освіти; *другий* – середина XIX – кінець XIX ст. – становлення дошкільної освіти; *третій* – початок XX ст. – поява безкоштовних дитячих садків, центрів для дітей дошкільного віку, ясельних шкіл; *четвертий* – воєнні роки (1939 – 1945 рр.) – розвиток дошкільної освіти через попит на робочу силу жінок; *п'ятий* – ухвалення урядової «Програми допомоги місту»; *шостий* (1979 – 1997 рр.) – правління уряду консерваторів (М. Тетчер, Дж. Мейджер); *сьомий* (1997 – 2010 рр.) – розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти за період правління уряду лейбористів (Т. Блер, Г. Браун); *восьмий* – сучасний період розвитку дошкільної освіти (станом на 2015 – 2020 рр.) – підвищення вимог до якісної кваліфікації педагогічних кадрів, розроблення освітньої стратегії; схарактеризовано систему дошкільної освіти в національному та європейському контекстах; проаналізовано нормативно-правове забезпечення; визначено пріоритети й особливості системи дошкільної освіти в країні.

У третьому розділі *«Організаційно-педагогічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* проаналізовано систему підготовки фахівців дошкільної

освіти; з'ясовано форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (*лекція, семінар, практикуми, контроль знань, дистанційне навчання, мікрОВикладання, інтерактивне навчання, недпрактика тощо*); досліджено навчальні плани та програми провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії (*Мідлсекського, Бірмінгем Сіті, Ноттингем Трент, Свонсі*); виокремлено характерні ознаки для окремих університетів.

У четвертому розділі *«Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»* досліджено становлення британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти; проаналізовано особливості професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти (*функціювання інституту наставництва, уведенні фахівця дошкільної освіти в професію*); описано зміст й форми професійного розвитку фахівців дошкільної освіти (*навчально-орієнтовані курси перепідготовки педагогів; програми перепідготовки на робочому місці; «атестаційний маршрут»; п'ятиденне позакласне навантаження*); з'ясовано сучасні методи навчання у системі дошкільної освіти (*консультативний метод, метод бригадного навчання, кейс-метод, дослідницький метод, керівництво за методом М. Монтесорі тощо*); визначено алгоритм структури неперервної педагогічної освіти (*педагогічна профорієнтація й довишівська підготовка; курси початкової підготовки фахівців; неуніверситетський сектор вищої освіти; університетський сектор вищої освіти; теоретична та практична підготовка стажерів; підвищення кваліфікації*); проаналізовано програми неперервного навчання (*«Comenius», «Erasmus», «Leonardo», «Grundtvig», «Europass»*).

У п'ятому розділі *«Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії та в Україні»* – розширено й доповнено змістові характеристики педагогічних понять (*конкурентоспроможність*

особистості студента; педагогічний супровід соціально-особистісного розвитку дитини дошкільного віку; культурно-ігрове середовище дошкільної установи), обґрунтовано структуру й зміст підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в педагогічних ЗВО України; проведено компаративно-педагогічний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України; сформульовано рекомендації щодо якості й удосконалення дошкільної підготовки в Україні на різних рівнях (європейському, державному, міністерському, регіональному, на рівні закладу вищої освіти, працівників системи післядипломної освіти).

Висновки дослідження є достатньо обґрунтовані. Виклад матеріалу в пропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер та прикладне значення. Оформлення дисертації відповідає чинним вимогам, наукові положення і рекомендації ґрунтуються на результатах авторського дослідження проблеми. Хотілося б відзначити ґрунтовні *додатки*, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження. Зміст автореферату В. В. Іванової відповідає основним положенням дисертації.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи докторську дисертацію В.В.Іванової, слід зупинитися на деяких зауваженнях і побажаннях щодо окремих положень цього дослідження.

1. Вважаємо, що у першому розділі дисертації потрібно було сформулювати понятійно-термінологічний апарат дослідження, надати авторське тлумачення ряду основоположних дефініцій і представити їх в авторефераті, наприклад, таких як «конкурентоспроможність особистості студента», «педагогічний супровід», «соціально-особистісний розвиток», «педагогічний супровід соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку», які наведені лише у параграфі 5.3.

2. На с. 128 дисертації (рис. 2.2.) представлена модель розвитку дитини дошкільного віку, яка, на нашу думку, недостатньо описана та охарактеризована.

3. У тексті роботи здобувачкою значну увагу приділено концептуальним положенням підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії та України (параграфи 1.3; 5.2), тому непереконливим є висновок на с. 373 дисертації щодо відмінностей психолого-педагогічних і філософських концепцій цих країн лише періодом їх виникнення (у Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії – в XVII ст.; в Україні – в XIX ст.). Зауважуємо, що в дисертації потрібно було зробити ґрунтовний змістовний порівняльний аналіз концептуальних положень підготовки фахівців дошкільної освіти у Великій Британії і Україні.

4. У параграфі 5.4. дисертації «Компаративно-педагогічний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України з окресленням рекомендацій щодо вдосконалення підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні» ретельно здійснено порівняння тенденцій підготовки фахівців дошкільної освіти в досліджуваних країнах, диференційовано їх подібні та відмінні риси; визначено прогресивні ідеї застосування британського досвіду в Україні, які не знайшли достатнього висвітлення у авторефераті дисертації. Вважаємо, що ці аспекти порівняння є основоположними для компаративістських досліджень, тому потребують ґрунтовних узагальнень в авторефераті та в загальних висновках дисертації.

5. Хотілось би побачити в дисертації педагогічний експеримент щодо запозичення досвіду підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та його імплементацію в Україні з представленням експериментального дослідження у закладах вищої освіти, де була проведена його апробація.

б. У дисертації значна увага звертається на розгляд методологічних підходів дослідження як у першому (с. 62-78), так і в п'ятому (с. 341-345) розділах. Вважаємо, що означений матеріал в описі таких підходів як *системний, аксіологічний, синергетичний* дещо дублює один одного. Здобувачці бажано було б про виокремленні аналогічних підходів у підготовці фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України охарактеризувати їх у зіставному аспекті.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження В. В. Іванової.

Висновок. За характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного аналізу, рівнями новизни та значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація *Іванової Вікторії Вікторівни «Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії»* є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Підпис О. І. Шапран

свідчую:

п.п. ВК

Prof. Doroshtukina
12.04.2021р.